

Kehitysvammaisten Palvelusäätiön lausunto hallituksen esityksistä HE47/2017 VP, HE15/2017 vp ja HE52/2017 vp

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö sr. kannattaa henkilökohtaisen budjetoinnin ja asiakassetelin käyttöön-ottoa vammaisten henkilöiden palveluissa osana lakia asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Olemme työskennelleet asian parissa koko 2010-luvun vammaisten henkilöiden, perheiden, kuntien, kuntayhtymien ja palveluntuottajien kanssa ja kokemuksemme ovat olleet hyvin myönteisiä. On paljon näyttöä siitä, että hankintalain tiukka noudattaminen kehitysvammaisten henkilöiden palveluissa (asumispalvelut, päivätoiminta, lyhytaikaishoito yms.) on ollut erittäin ongelmallista varsinkin vammaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kannalta. Heidän osallisuutensa itseä koskevien palveluiden järjestämiseen on puuttunut täysin ja nyt on käynyt myös ilmi, ettei heillä ole kilpailutuksessa oikeus-suojakeinoja. Henkilökohtaisen budjetoinnin ja muiden asiakasvalintajärjestelmien kautta on mahdollista luoda yksilöllisiä palvelukokonaisuuksia ihmisten tarpeista lähtien, jotka monesti toimivat paremmin ja kustannusvaikuttavammin niin palvelujärjestelmän kuin henkilöiden itsensä kannalta kuin nyt vallalla oleva toimintatapa.

Yhdymme usean asiantuntijan (mm. Heikki Hiilamo ja Markku Pekurinen) esiin nostamaan huoleen Sote-uudistuksen liian tiukasta aikataulusta suhteessa uudistuksen laajuuteen ja valmisteltavien asioiden määrään.

Esitämme syvän huolestumme myös siitä, että järjestöillä tulee olemaan palvelutuotannossa vain päälle liimattu rooli. Näyttäisi siltä, että järjestöillä ei ole edellytyksiä perustaa sote-keskuksia ja siksi niille on jäämässä vain alihankkijan rooli.

Vaikka valinnanvapauden edistäminen on tärkeää, ovat toimivat palveluketjut ja yhteen sovitettujen palvelukokonaisuudet vielä tärkeämpiä. Yhteen sovitetuilla, sekä sosiaali- että terveydenhuollon eri tasoisia palveluita sisältävillä palvelukokonaisuuksilla on monen vammaisen henkilön perusoikeuksien toteutumisen kannalta keskeinen merkitys. Niiden toimimattomuus voi johtaa terveyden ja turvallisuuden vaarantumiseen. Monen tuottajan malli korostaa etukäteisen suunnittelun merkitystä ja yhteiset tietojärjestelmät ovat ratkaisevan tärkeitä palveluintegraation toteutumiselle. Kannamme huolta integraation onnistumisesta.

Esityksen mukaan *”maakunnan liikelaitoksella olisi velvollisuus tarjota henkilökohtaista budjettia iäkkäille ja vammaisille henkilöille, joilla on pitkäaikaista, jatkuvaa ja laaja-alaista eli useita erilaisia palvelujen, tuen tai avun tarvetta ja jotka pystyvät joko itse tai tuettuna suunnittelemaan oman palvelukokonaisuutensa. Lisäksi maakunta voisi ottaa henkilökohtaisen budjetin käyttöön myös muiden asiakkaiden palveluissa.”* Henkilökohtaisen avun kohdalla uudistuneen vammaispalvelulain määrittely siitä, että henkilöllä tulee olla *”voimavaroja määritellä sekä avun sisältö että toteutustavat”* johti siihen, että henkilökohtainen apu evättiin lain voimaan tullessa palveluna valtaosalta kehitysvammaisia henkilöitä. Lopulta KHO määritteli sen, mitä tämä käytännössä tarkoittaa. Pidämme tärkeänä, että henkilökohtainen budjetointi olisi mahdollinen myös niille kehitysvammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat toisen ihmisen apua kaikissa toimissaan, myös päätöksenteossa. Lain määrittely voi osoittautua käytännössä ongelmalliseksi.

Kuten esityksessä todetaan, voi järjestelmä näyttää asiakkaalle monimutkaiselta, eikä kaikilla ole tahtoa tai kykyä valita itselleen parhaiten sopivaa palveluntuottajaa. Siksi laissa säädettyjä neuvonta- ja ohjauspalveluja tarvitaan uudistuksen alkuvaiheesta lähtien. Päätöksenteon tueksi asiakkaat tarvitsevat vertailun mahdollistavaa tietoa tuotteiden ja palvelujen laadusta, mutta tarvittavia tietojärjestelmiä ei tällä

hetkellä ole olemassa. Kehitysvamma on vamma ymmärryksen alueella. Suurin osa kehitysvammaisista henkilöistä tarvitsee toisen ihmisen apua hänen käyttämäänsä kommunikaatiokeinoa käyttäen asioiden selvittämisessä, päätösten teossa sekä syy-seuraussuhteiden ymmärtämisessä. Henkilökohtaisen budjetoinnin kokeilutoiminnan asiakastyössä haastavin ja aikaa vievin osa on ollut ihmisten omien mielipiteiden selvittäminen sekä päätöksenteossa tukeminen. Olennaista on, että päätösten teossa tukeminen ei jää omaisten tai vapaaehtoisten vastuulle. Palveluohjaukseen ja tuettuun päätöksentekoon olisi resursoitava, mutta tällaista palkattua ammattiryhmää ei tällä hetkellä ole.

Lakiesityksen mukaan *”valinnanvapausjärjestelmään kuuluvien palveluntuottajien tulisi olla palvelujen tuottamisesta annetun lain mukaisessa rekisterissä ja olla liittyneinä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa tarkoitettuihin valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin”*. Tämä on tärkeää laadun ja valvonnan kannalta. Ongelmalliseksi asian kuitenkin tekee se, että koska henkilökohtaisen budjetoinnin suuri arvo on sosiaalisissa innovaatioissa ja joustavuudessa, voisi henkilökohtaisen budjettia käyttää tarpeen ja tavoitteen kohdatessa, vaikka kuntosalikorttiin tai taideopintoihin, mutta tuleeko kuntosaliryttäjän tai taidekoulun tällöin kirjautua sote-palveluntuottajien rekisteriin?

Palveluiden laatu on ilman muuta tärkeää, mutta järjestöjen ja pienryttäjien kannalta on olennaista, että sote-palveluiden tuottamisesta aiheutuvat velvoitteet eivät muodostuisi kohtuuttomiksi resurssihin nähden. Esimerkiksi kyläyhdistyksillä ja sote-alan yhdistyksillä saattaisi olla merkitystä haja-asutusalueille joustavien palveluiden järjestämisessä, joka palauttaisi julkisia varoja myös paikallistalouteen.

Esityksen mukaan *”maakunta määrittäisi asiakkaalle myönnettävän asiakassetelin arvon ja maakunta korvaisi tuottajalle kustannukset asiakassetelillä annetuista palveluista maakunnan ennalta määräämään arvoon asti. Asiakassetelipalvelun tuottaja ei saisi periä asiakkaalta maksuja asiakassetelillä annetuista palveluista. Myös suoran valinnan palvelun tuottajan olisi määriteltävä asiakassetelin arvo siten, että asiakkaalla on tosiasiallinen mahdollisuus saada sillä tarpeensa mukainen palvelu. Asiakassetelin asiakkaalle antanut suoran valinnan palvelun tuottaja maksaisi korvauksen asiakassetelipalvelun tuottajalle. Henkilökohtaisella budjetilla annettujen asiakassuunnitelmaan sisältyvien palvelujen kustannukset maakunta korvaisi myös palvelun tuottajalle maakunnan ennalta määräämään arvoon asti. Palvelun tuottaja ei saisi periä asiakkaalta maksuja henkilökohtaisen budjetin perusteella antamistaan palveluista.”* Kannatamme esityksen määrittelyä. On tärkeää, että asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetoinnin arvo määritellään riittäväksi ihmisten avun ja tuentarpeisiin sekä palveluiden tuotantokustannuksiin nähden. Kansainvälisiä esimerkkejä on paljon siitä, että palvelujen järjestäjä on leikannut äkillisesti jopa kymmeniä prosentteja henkilökohtaisista budjeteista. Tämä on ollut näissä tilanteissa erittäin ongelmallista.

Henkilökohtaisten budjettien määrittäminen on ollut kokeilutoiminnassa usein käytännössä hankalaa. Kannatamme mallia, jossa luotaisiin esimerkiksi neliportainen hinnoittelujärjestelmä pohjautuen ihmisten avuntarpeisiin ja palveluiden tuotantokustannuksiin. On ensiarvoisen tärkeää, että asiakkaalla on mahdollisuus halutessaan myös kieltäytyä vastaanottamasta asiakasseteliä tai henkilökohtaista budjettia, jolloin palvelut tuotettaisiin toista kautta.

Tampereella 26.5.2017

Aarne Rajalahti
kiinteistötoimen johtaja
0207 713 516
aarne.rajalahti@kvps.fi

Markku Virkamäki
toimitusjohtaja
0207 713 501
markku.virkamaki@kvps.fi

